

JU NESBE

STRUČNJAK ZA LJUBOMORU I DRUGE PRIČE

S norveškog prevela
Jelena Loma

■ Laguna ■

Naslov originala

Jo Nesbø

SJALUSIMANNEN OG ANDRE FORTELLINGER

Copyright © Jo Nesbø, 2021

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

This translation has been published with the financial support of NORLA.

N O R L A

*Čuvajte se, moj gospodaru, ljubomore! Tog zelenookog
čudovišta što podsmeva se mesu koje proždire.*

*Šekspir, Otelo**

* Prevod Aleksandra Saše Petrovića. (Prim. prev.)

Sadržaj

London.	9
Stručnjak za ljubomoru	33
Preko reda	141
Đubre	151
Priznanje.	175
Od	189
Minduša	227

London

Ne bojim se letenja. Šanse da prosečan putnik strada u padu aviona na redovnom letu iznose jedan prema milion. Drugim rečima: osam puta je verovatnije da u avionu umreš od infarkta.

Sačekao sam da uzletimo, a onda sam se nagnuo prema ženi koja je jecala na mestu do prozora i staloženim glasom joj predočio tu statistiku.

„Razume se, statistika ne pomaže mnogo kad se bojite“, dodadoh. „To govorim kao neko ko vrlo dobro zna kako vam je.“

A ti – koja si dotad uporno zurila kroz prozor – sada si se okrenula kao da pre toga nisi ni primetila da neko sedi pored tebe. U tome je caka sa biznis-klasom: onih nekoliko dodatnih centimetara između sedišta omogućavaju nam da, ako se samo malo potrudimo, uspešno umislimo da smo sami. A među putnicima u biznis-klassi postoji prećutna saglasnost da se ta iluzija ne sme narušavati ćaskanjem, ako izuzmemo pokoj ućutivu frazu i eventualnu komunikaciju povodom nužnih i praktičnih stvari („Hoće li vam smetati

ako spustim roletnu?“). A pošto se, zahvaljujući dodatnom prostoru za noge možete i bez dogovaranja mimoići kad neko pođe do toaleta, pregrade za prtljag i tako dalje, po pravilu je sasvim moguće ignorisati saputnike čak i na letu od dvanaest sati.

Po tvom izrazu lica shvatio sam da si blago zatečena time što sam prekršio prvo pravilo biznis-klase. Tvoja neusiljeno elegantna odeća – pantalone i džemper u bojama za koje lično ne umem proceniti da li se slažu, ali mogu to pretpostaviti na osnovu osobe koja ih nosi – govorila mi je da već dugo ne letiš ekonomskom klasom, ako si ikad i letela. No uprkos svemu tome, sada si plakala, pa nisi li onda ti prva probila prećutnu barijeru? S druge strane, plakala si licem okrenutim od mene, jasno stavlajući do znanja da to nije nešto što si spremna da поделиš sa saputnicima.

Ipak, da sam se uzdržao od toga da ponudim koju reč utehe, to bi se grančilo sa bezosećajnošću, pa sam se morao uzdati u to da ćeš prepoznati moju dilemu.

Lice ti je bilo bleđo i uplakano, a opet nekako neobično, vilinski lepo. A možda mi je tvoje lice bilo tako lepo upravo zbog toga što je bleđo i uplakano? Uvek sam bio slab na krhkost i ranjivost. Pružio sam ti salvetu koju nam je stjuardesa stavila pod čaše pre uzletanja.

„Hvala“, rekla si, uzela salvetu, usiljeno se osmehnula i prinela je licu da obrišeš razmazanu šminku ispod oka. „Ali ne verujem.“ Onda si se ponovo okrenula prema prozoru, prislonila čelo uz pleksiglas kao da se kriješ, a čitavo telo ti se zatreslo od jecaja. Šta ne veruješ? Da znam kako ti je? No sad sam učinio šta je bilo do mene i rešio da te, razume se, ostavim na miru. Pogledaću pola filma i pokušati da odspavam, iako nisam računao da ću sastaviti više od sata – retko uspevam da zaspim u avionu, naročito kad znam da

bi trebalo. Idem u London samo na šest sati, a onda – nazad za Njujork.

Lampica na pojasu se ugasila i stjuardesa je došla da nam ponovo sipa vodu u prazne čaše na širokom i čvrstom naslonu za ruke između nas. Pre uzletanja kapetan nam je saopštio da će noćasnji let iz Njujorka za London trajati pet sati i deset minuta. Neki oko nas već su bili spustili sedišta i navukli ćebad preko sebe, dok su drugi osvetljenih lica piljili u ekrane čekajući da im posluže večeru. I ja i žena pored mene učtivo smo odbili menije koje nam je stjuardesa ponudila pre uzletanja. Na svoju radost, pronašao sam, u kategoriji *Klasici*, film *Stranci u vozu*. Taman sam hteo da stavim slušalice na glavu, kad začuh tvoj glas:

„Moj suprug.“

Okrenuo sam se prema tebi sa slušalicama u rukama.

Razlivena maskara ti je okruživala oči kao dramatična scenska šminka. „Vara me s mojom najboljom drugaricom.“

Zapitah se da li ti zvuči čudno što tu osobu i dalje nazivaš svojom najboljom drugaricom, ali nije mi se, da tako kažem, učinilo primerenim da te ispravljam.

„Žao mi je“, rekoh. „Nisam hteo da zabadam nos...“

„Ne treba da vam bude žao, lepo je što je bar nekom stalo. Uglavnom nikom nije. Strašno se plašimo svega što je potresno i tužno.“

„Verovatno ste u pravu“, rekoh ne znajući da li da odložim slušalice ili ne.

„Kladim se da se upravo sad jebu“, rekla si. „Robert je uvek voljan. A i Melisa. Ovog trenutka se jebu u mojoj svilenj posteljini.“

Moj mozak je nehotice stvorio sliku bračnog para u tridesetim godinama gde on zarađuje, i to poprilično, a ti biraš

posteljину. Naši mozgovi su stručnjaci za stereotipe. Nekad pogreše. Nekad i pogode.

„To mora da je strašno“, rekoh bez previše drame u glasu.

„Volela bih da umrem“, rekla si. „Tako da grešite u vezi sa avionom. Ja *želim* da se on sruši.“

„Ali imate previše posla“, rekoh sa zabrinutim izrazom lica.

Načas si me samo pogledala. Možda je to bila glupa šala, u svakom slučaju loše tempirana i poprilično drska imajući celu situaciju u vidu. Ipak si mi upravo rekla kako želiš da umreš, a čak si imala i uverljiv razlog za to. Moju šalu si mogla protumačiti i kao neumesnu i bezosećajnu, ali i kao oslobađajuću distrakciju od nesporno sumorne tematike. *Comic relief* se to zove, bar onda kad radi. Ipak, sad sam toliko zažalio zbog te doskočice da nisam ni disao. A onda si se osmehnula. Taj osmeh je nestao, poput talasića u bari, već sledećeg trenutka, ali ja sam ponovo udahnuo.

„Ne brinite“, rekla si tiho. „Samo ja ću umreti.“

Pogledah te zbunjeno, ali se tvoj pogled nije ukrstio s mojim, već je odlutao po kabini.

„U drugom redu odavde imaju bebu“, rekla si. „Bebu koja će možda vrištati celu noć u biznis-klasi. Šta kažete na to?“

„A šta bi trebalo da kažem?“

„Valjda ti roditelji shvataju da je neko platio više za ova mesta zato što hoće da odspava, pošto ujutru pravo sa leta ide na neki sastanak ili na posao?“

„Šta znam. Dokle god avio-kompanija ne brani da se bebe voze biznis-klasom, nisu roditelji krivi što su iskoristili ponudu.“

„Onda bi avio-kompaniju trebalo kazniti zbog prevare.“ Pažljivo si obrisala šminku ispod drugog oka zamenivši salvetu koju sam ti pružio svojom papirnom maramicom.

„Pošto u reklami za biznis-klasu koriste slike slatko usnulih putnika.“

„Na duže staze će biti kažnjeni, pošto nećemo više hteti da plaćamo za nešto što nećemo dobiti.“

„Ali zašto to rade?“

„Ko – roditelji ili avio-kompanija?“

„Roditelje razumem, oni to rade zato što imaju više para nego stida. Ali avio-kompanija mora biti na gubitku ako im biznis-klasa dospe na loš glas.“

„Mogu da izgube ugled i ako se pročuje da diskriminišu decu.“

„Decu je valjda baš briga hoće li kmeziti u biznis ili u ekonomskoj klasi.“

„U pravu ste, mislio sam na roditelje s malom decom.“ Osmehnuo sam se. „Mislim da avio-kompanije strepe od optužbi za bilo kakav vid segregacije. Naravno, taj problem bi se mogao rešiti tako što bi se svi koji plaću prognali u ekonomsku klasu, a na njihovo mesto dovela neka nasmejana i opuštena osoba s jeftinijom kartom.“

Tvoj smeh bio je nežan i privlačan, a ovog puta su ti se nasmejale i oči. Nije teško zapitati se – što sam i učinio – kako neko može da vara tako lepu ženu kao što si ti, ali tako to biva: spoljašnja lepota nije presudna. A nije ni unutrašnja.

„Čime se bavite?“, pitala si.

„Ja sam psiholog i bavim se istraživanjima.“

„Šta istražujete?“

„Ljude.“

„Pa naravno. I, šta ste otkrili?“

„Da je Frojd bio u pravu.“

„U kom smislu?“

„Da ljudi, uz par izuzetaka, ne vrede mnogo.“

Nasmejala si se. „Amin, gospodine...“

Sada si se nasmejala, ali od srca. „Nemaš čak ni ženu ili decu kojima bi nedostajao?“

„Nemam“, rekoh odsečno. Pošto sam sedeo do prolaza, nisam mogao da okončam taj razgovor tako što bih pogledao kroz prozor kao da sam ugledao nešto strašno zanimljivo usred Atlantskog okeana u noći. A da naprosto izvadim časopis iz džepa na sedištu ispred sebe, to bi bio previše demonstrativan gest.

„Izvini“, rekla si tiho.

„U redu je“, rekoh. „Zašto si rekla da ćeš samo ti umreti?“

Pogledi su nam se sreli i tad smo se prvi put videli. A premda je ovo možda naknadna racionalizacija, mislim da smo tada oboje nazreli nešto zbog čega smo već tada naslutili da taj susret može promeniti sve, da je već promenio sve. Možda je i tebi to palo na pamet, pa si se nagnula preko naslona za ruke, ali si zastala primetivši da sam se trgnuo. Omirisao sam tvoj parfem koji me je podsetio na nju, bio je to njen miris, vratila se.

„Zato što ću da se ubijem“, šapnula si mi.

A onda si se ponovo zavalila u sedište posmatrajući me.

Ne znam kakav sam izraz imao na licu, ali znao sam da ne lažeš.

„Šta nameravaš da uradiš?“, bilo je sve što sam uspeo da izustim.

„Da ti kažem?“, upitala si sa nedokučivim, gotovo razdraganim osmehom.

Razmislio sam. Zar sam želeo da znam?

„Uostalom, i nije baš tako“, rekla si. „Kao prvo, nije tačno da ću tek da se ubijem, pošto sam već to uradila. Kao drugo, neću *ja* ubiti sebe, već će to uraditi *oni*.“

„Oni?“

„Da. Potpisala sam ugovor pre...“ Pogledala si u sat, *Kartijeov*, koji ti je sigurno poklonio taj Robert. Pre nego što je počeo da te vara ili posle? Posle. Ta Melisa mu sigurno nije prva, vara te od početka. „Četiri sata.“

„Oni?“, ponovih.

„Agencija za samoubistva.“

„Misliš... kao što postoji u Švajcarskoj? Potpomognuto samoubistvo?“

„Da, malo više potpomognuto. Ovi te ubiju tako da to ne izgleda kao samoubistvo.“

„Stvarno?“

„Rekla bih da mi ne veruješ.“

„Ovaj... samo sam zapanjen.“

„Razumem te. Ovo mora ostati među nama, pošto ugovor sadrži klauzulu o poverljivosti, zapravo ne bih smela ni sa kim da pričam o tome. Ali...“ Osmehnula si se, a istovremeno su ti opet zasuzile oči. „Nepodnošljivo sam usamljena. A ti si neznanac. I psiholog. Zar nisu svi razgovori s vama poverljivi?“

Nakašljao sam se. „Razgovori sa klijentima jesu.“

„Onda sam ja tvoja klijentkinja. Vidim da sad imaš vremena za seansu. Kolika vam je tarifa, doktore?“

„Marija, bojim se da neće moći tako.“

„Naravno, ti ne kršiš pravila svoje profesije. Ali valjda možeš da me saslušas i kao privatno lice?“

„Molim te, shvati da kao psiholog dospevam u etički problem ako mi neko poveri samoubilačke namere a ja ne pokušam da intervenišem.“

„Ne razumeš, prekasno je da intervenišes, već sam mrtva.“

„Već si mrtva?“

„Ugovor je neopoziv, ubiće me u roku od tri nedelje. Unapred su me upozorili da se, kad jednom potpišem taj ugovor, stvar više ne može obustaviti, inače bi nastajale

kojekakve pravne zavrzlake. Ti, Šone, sediš pored leša.“ Na-smejala si se, ali ovog puta neprijatno i gorko. „Valjda možeš da mi praviš društvo u piću i da me saslušаш?“ Protegnula si dugu, vitku ruku prema tasteru i odaslala kroz tamu kabine zvuk nalik na slabašan, usamljen signal iz sonara.

„U redu“, rekoх. „Ali ne pružam savete.“

„Dobro. I obećavaš da nećeš reći nikome, čak ni posle moje smrti?“

„Obećavam. Doduše, ne vidim zašto bi ti tada to bilo važno.“

„Važno je. Ako prekršim klauzulu o tajnosti, mogu da tuže moju zadužbinu za gomilu novca i onda će organizaciji kojoj sam sve zaveštala ostati samo sića.“

„Kako mogu da vam pomognem?“, upita stjuardesa koja se bešumno stvorila pored nas. Nagnula si se preko mene i zatražila po džin-tonik za oboje. Džemper ti se malo otvorio, pa sam ugledao голу, bledu kožu i shvatio da ipak ne mirišeš na nju. Tvoj miris bio je slatkast, aromatičan, poput benzina. Da, benzina. I nekog drveta čije ime nisam zapamtio. Bio je to gotovo muški miris.

Pošto je stjuardesa ugasila lampicu i otišla, izula si cipele, okrenula si se prema meni u sedištu i podavila noge pokazujući mi vitke gležnjeve u najlon čarapama koji su me, očekivano, asocirali na balet.

„Ta agencija za samoubistva nalazi se na Menhetnu“, počela si. „Zapravo je to jedna advokatska kancelarija, tvrde da sve rade legalno i u to ne sumnjam. Na primer, ne ubijaju mentalno poremećene osobe, moraš da prođeš psihijatrijsku evaluaciju pre nego što potpišeš ugovor s njima. Takođe, moraš da se odrekneš životnog osiguranja da ih ne bi tužile osiguravajuće kuće. Ima još niz klauzula, ali ta o poverljivosti je najvažnija. U Americi je ugovor sklopljen između odraslih

i slobodnih osoba neprikosnoven kao u malo kojoj drugoj zemlji, ali se oni, prirodno, plaše da bi ih ipak zaustavili ukoliko bi se stvar pročula a njihova delatnost stekla publicitet. Ne reklamiraju se, njihovi klijenti su uglavnom bogati ljudi koji za njih doznaju po sistemu 'od usta do usta'."

„Razumljivo je što se ne ističu.“

„I njihovim klijentima je diskrecija važna, ipak samoubistvo ima sramotnu reputaciju. Kao i abortus. Klinike na kojima se vrše abortusi ne krše zakon, ali neće okačiti takvu reklamu iznad ulaza.“

„Istina.“

„Čitav taj biznis se i zasniva na diskreciji i sramoti. Njihovi klijenti su spremni da izdvoje ogromne svote da njihovo ubistvo bude psihički i fizički što bezbolnije, i onoliko neočekivano koliko je to moguće. Ali najvažnije je da se ono desi tako da ni porodica ni prijatelji ni okruženje ne posumnjaju na samoubistvo.“

„Pa kako se to onda radi?“

„To nam, naravno, ne kažu, samo kažu da ima bezbroj metoda i da će se desiti u tri nedelje posle potpisivanja ugovora. Ne ilustruju nam to ni primerima, jer bismo onda, svesno ili nesvesno, izbegavali neke situacije i to bi probudilo bespotrebnu strepnju. Saznamo jedino da će biti sasvim bezbolno i da stvarno nećemo predvideti.“

„Razumem zašto bi nekom drugom moglo biti važno da sakrije to da se ubio, ali zašto je tako u tvom slučaju? Zar tebi samoubistvo ne bi bilo način da se osvetiš?“

„Misliš, Robertu i Melisi?“

„Kad bi bilo očigledno da si se ubila, zar oni ne bi osetili stid, ali i krivicu? I Robert i Melisa bi krivili sebe, ali, svesno ili ne, i jedno drugo. To stalno srećemo. Znaš li koliki

okruženje, pripisujemo vrednost onome čemu je i drugi pripisuju. Ako dovoljno ljudi oko tebe kaže da je Mik Džeger seksi, i sam ćeš hteti da ga jebeš iako ti je prvobitno bio grozan. Ako se ja ubijem, dići ću Robertu cenu pa će ga Melisa želeti još više i biće još srećniji zajedno.“

„Sad razumem. A ako bude izgledalo kao da si poginula u nesreći ili umrla prirodnom smrću?“

„Onda će efekat biti obrnut. Biću neko koga mu je oduzela sudbina ili slučajnost, pa će Robert drugačije gledati i na moju smrt i na mene kao ličnost. Polako ali sigurno, postaću svetica. I onog dana kada mu se Melisa bude smučila – a smučiće mu se – pamtiće samo moje dobre strane i čeznuće za onim što smo imali. Prekjuče sam mu napisala u pismu da ga ostavljam zato što mi treba slobode.“

„Znači li to da on ne zna da ti znaš za njega i Melisu?“

„Pročitala sam sve njihove poruke na njegovom telefonu, ali nikome nisam rekla ni reč osim tebi, sada.“

„A šta je cilj tog pisma?“

„U prvi mah će mu laknuti što ne mora on mene da ostavlja. Uštedeće na razvodu i svi će misliti da je on pozitivan lik iako će uskoro obelodaniti da je s Melisom. Ali s vremenom će proklijati seme sumnje koju je moje pismo posejalo. Ostavila sam ga da bih bila slobodna. Dakle, i zato što sam sigurno mislila da ću naći boljeg od njega. Ili čak zato što sam ga već i našla, i pre nego što sam njega ostavila. A čim Robert to bude pomislio...“

„... teorija o mimetičkoj želji ide tebi naruku. Zato si se obratila agenciji za samoubistva.“

Slegnula si ramenima. „Pa, kakva je statistika o razvodu ma posle samoubistva deteta?“

„Šta?“

„A o samoubistvima? Uglavnom se majka ubije, zar ne?“

„A, to“, odvratioh zureći u sedište pred sobom, ali sam osećao tvoj pogled na sebi i da očekuješ iscrpniji odgovor. Spasle su me dve niske i široke čaše koje su nekim čudom izronile iz tame i sletele na naslon za ruke između nas.

Nakašljao sam se. „Zar ti nije nepodnošljivo da toliko čekaš? Da se svako jutro probudiš i pomisliš: 'Danas će me neko ubiti'?“

Oklevala si, nisi bila voljna da me tek tako pustiš da se izvučem. Naposletku si ipak popustila i rekla:

„Nepodnošljivo mi je da živim sa mišlju da me danas možda *neće* ubiti. Iako nas povremeno hvata paničan strah od smrti i nepozvan nagon za samoodržanjem, nije strah od smrti ništa gori od straha od života. To ti, kao psiholog, najbolje znaš.“ Reč *psiholog* izgovorila si donekle prenaplašeno.

„Donekle je tako“, rekoh. „Ali postoji primer istraživanja u jednom nomadskom plemenu u Paragvaju. Kod njih veće plemenskih starešina odlučuje kada je vreme da se ubiju oni stari i bolesni koji su postali teret za pleme. Ni tamošnji osuđenici na smrt ne znaju u kojem će ih trenutku ona zadesiti i kako, ali prihvataju da tako stvari stoje. Uostalom, to pleme je preživelo sva gladovanja i naporne seobe zahvaljujući tome što žrtvuje slabe i tako čuva one koji polažu veće pravo na život zato što produžavaju vrstu. Verovatno su i ti koje sada osuđuju na smrt kad su bili mladi morali da ubiju neku posustalu baba-tetku u jednoj mračnoj noći, pred njenom kolibom. Ipak, istraživanje je pokazalo da ta neizvesnost dovodi pripadnike plemena u stanje ekstremnog stresa koji i sam po sebi smanjuje njihov životni vek.“

„Stresno je, naravno“, rekla si, zevnula i protegnula stopalo u najlon čarapi tako da je dotaklo moje koleno. „Više

bih volela da je taj rok kraći od tri nedelje, ali pretpostavljam da je potrebno vreme kako bi se pronašao najbolji i najbezbedniji način. Ako treba da izgleda kao nesrećan slučaj a da istovremeno bude obzirno prema meni, sigurno je potrebno mnogo planiranja.“

„Hoće li ti vratiti pare ako se ovaj avion sruši?“, upitah srknuvši džin-tonik.

„Neće. Rekli su da svaki klijent podrazumeva velike troškove, a pošto su svi po sebi suicidalni, moraju se osigurati da ih klijent ne preduhitri, svojom voljom ili ne.“

„Hm. Dakle, preostaje ti još najviše dvadeset jedan dan života.“

„Dvadeset i po.“

„Jasno. Pa čemu si mislila da posvetiš to vreme?“

„Ovome. Da pričam i pijem sa strancima.“

Iskapila si piće u jednom dugom gutljaju. A meni je srce zalupalo kao da je već znalo šta će se desiti. Spustila si čašu i stavila mi ruku na mišicu.

„A volela bih i da spavam s tobom.“

Nisam znao kako da ti odgovorim.

„Idem sad u toalet“, rekla si. „Ako dođeš za dva minuta, još ću biti tamo.“

Proželo me je nešto, nekakva ushićenost koja nije bila čista žudnja, već nešto vezano za stanje čitavog tela, nekakav preporod kakav dugo, dugo nisam osetio i, da budem iskren, nisam ni očekivao da ću ponovo osetiti.

„U stvari“, rekla si. „I nisam baš toliko žestoka, volela bih da znam da ćeš doći.“

Srknuh piće da kupim vreme. Zurila si u moju čašu i čekala.

„A šta ako imam nekog?“, rekoh začuvši svoj promukli glas.

„Nemaš.“

„Šta ako mi se ne sviđaš, šta ako sam gej?“

„Zar se plašiš?“

„Da, plaše me žene koje preuzmu inicijativu u seksu.“

Zagledala si mi se u lice kao da tražiš nešto.

„Pa dobro“, rekla si. „Verujem ti. Izvini, ovo baš ne liči na mene, ali nemam vremena za okolišanje. Šta ćemo, onda?“

Osetih da sam se smirio. Srce mi je i dalje tuklo, ali nestali su ona panika i nagon da pobegnem. Vrteo sam čašu u ruci.

„Da li odmah presedaš kad stignemo u London?“

Klimnula je. „Za Rejkjavik. Imam pauzu sat vremena. Šta si mislio?“

„Hotel u Londonu.“

„Koji?“

„Langdon.“

„Može Langdon. Tamo te zapamte samo ako odsedneš duže od dana. Ako ne posumnjaju na vanbračnu vezu, tad postaju vrlo zaboravni. Ali mi tamo nećemo odsesti duže od jednog dana.“

„Šta to zna...“

„Mogu da pomerim let za Rejkjavik na sutra.“

„Jesi li sigurna?“

„Jesam. Raduješ li se?“

Zamislio sam se. Nisam se radovao. „Ali šta ako...“, počeh, ali zaćutah.

„Možda se plašiš da će se to desiti dok smo zajedno?“, pitala si veselo kucnuvši svojom čašom moju. „Pa šta bi onda radio s lešom?“

„Ne.“ Osmehnulo sam se. „Mislio sam: šta ako se zaljubimo? A ti si već sebi potpisala smrtnu presudu. Neopozivo.“

„Za to je već kasno“, rekla si i stavila šaku preko moje na naslonu za ruke.